

Zoltan Pap¹

Underground psihoanaliza: Intervju o madžarski psihoanalizi v času komunistične diktature (1948–1989)

Psychoanalysis underground: Interview about Hungarian psychoanalysis in the period of communist dictatorship (1948–1989)

Leta 1913 je bilo ustanovljeno Madžarsko psihoanalitično društvo, ki je v svetu postalo prepoznavno predvsem po svoji kreativnosti in inovativnosti. Zelo kmalu po koncu druge svetovne vojne je na Madžarskem zavlada komunistična diktatura, ki je za mnoga leta zatrla vsakršno možnost dela in nadaljnega razvoja psihoanalitikov, vendar ne popolnoma. Kako je madžarski psihoanalizi uspelo preživeti štiri desetletja »potlačenosti«, razkrivamo v intervjuju s šestimi budimpeškimi psihoanalitiki:

- dr. **Klára Ajkay**, klinična psihologinja, psihoanalitičarka, učna analitičarka, supervizorka, psihodramska psihoterapevtka edukatorka in supervizorka ter skupinska analitičarka edukatorka,
- **Anna Halász**, klinična psihologinja, psihoanalitičarka, učna analitičarka, psihoterapevtka za otroke in mladostnike edukatorka,
- dr. **János Harmatta**, psihiater, psihoanalitik in prvi predsednik *European Association for Psychotherapy*,
- dr. **Zsuzsa Lőrincz**, klinična psihologinja, psihoanalitičarka, učna analitičarka, psihoanalitično orientirana psihoterapevtka, psihoterapevtka za otroke in mladostnike,
- dr. **Gábor Szőnyi**, psihiater, psihoanalitik, učni analitik, skupinski analitik edukator, glavni in odgovorni urednik madžarske revije »*Pszichoterápia*«,
- dr. **Anna Vincze**, klinična psihologinja, psihoanalitičarka in vnukinja madžarskega psihoanalitika Imreja Hermanna.

¹ Zoltan Pap, specializant psihoanalitične psihoterapije. Fakulteta za psihoterapevtsko znanost Univerze Sigmunda Freuda v Ljubljani, Trubarjeva 65, 1000 Ljubljana; zoltan.pap91@gmail.com

Intervjuji so bili posneti v Budimpešti v času od 27. do 29. 11. 2018.

Kakšen je bil položaj Madžarskega psihoanalitičnega društva v času druge svetovne vojne?

János Harmatta: V času druge svetovne vojne se je vse bolj začel vršiti pritisk na društva, ki so v svojih vrstah imela Jude. Judom je bilo prepovedano opravljanje vodstvenih funkcij, zato so vodstvo Madžarskega psihoanalitičnega društva morali prevzeti člani, ki niso bili judovske veroizpovedi. Hkrati so člani društva sklenili dogovor, da v primeru, da se politična situacija spremeni, vodenje društva prevzame prejšnje predsedstvo. Leta 1946 se je to tudi zgodilo, in tako Madžarsko psihoanalitično društvo – v nasprotju z mnogimi drugimi – ni razpadlo niti v času druge svetovne vojne.

Koliko je bilo med madžarskimi psihoanalitiki smrtnih žrtev v času druge svetovne vojne?

János Harmatta: Madžarsko psihoanalitično društvo je imelo v celotni Evropi največ smrtnih žrtev zaradi holokavsta, izgubilo je 30 odstotkov svojega članstva. Tako visokega odstotka ni bilo v nobenih drugi državi, niti pri Nemcih. Madžarsko so zelo hitro obkolili nacisti, zato pobeg ni bil mogoč, vize za potovanje na zahod pa ni uspelo dobiti vsem. Imre Hermann¹ je leta 1946 v »*The International Journal of Psychoanalysis*« objavil prispevek, v katerem je opisal, kaj se je zgodilo z vsakim posameznim članom Madžarskega psihoanalitičnega društva v drugi svetovni vojni – to je zelo žalostna zgodba.

Madžarsko psihoanalitično društvo je uradno prenehalo delovati leta 1948. Iz katerih razlogov in v kakšnih okoliščinah?

Gábor Szőnyi: Na Madžarskem se je neposredno po drugi svetovni vojni vzpostavilo prehodno demokratično obdobje, kar se je zelo poznalo tudi v psihiatriji in psihologiji. Psihoanalitiki so v tem času nemoteno delovali, nekateri so bili celo vabljeni predavatelji na univerzi in so tudi aktivno sodelovali na psihiatričnih konferenci, ki je bila leta 1947 organizirana v Budimpešti. Psihoanaliza je torej znotraj psihiatrije, socialne psihiatrije in skupnostne psihiatrije dobila izredno pomemben položaj, a kmalu so oblast prevzeli komunisti in onemogočili delovanje ne le političnih strank, ampak tudi vseh civilnih organizacij. Politični pritisk je bil leta 1948 že tako močan, da je bilo Madžarsko psihoanalitično društvo primorano – v narekovajih povedano – razpustiti samo sebe.

János Harmatta: Predstavniki komunistične oblasti so vodstvo psihoanalitičnega društva poklicali na razgovor in mu ukazali, da naj svoje društvo razpusti, sicer bo ukinjeno s strani vrhovne oblasti. Psihoanalitiki so bili primorani upoštevati ukaz. Približno mesec dni po »samorazpustitvi« psihoanalitičnega društva so bile ukinjene vse civilne organizacije, psihoanaliza torej ni bila glavna tarča tega političnega pogroma.

Prihod komunistične partije na oblast je povzročil tudi velike spremembe na področju ideologije. Kakšen je bil odnos na novo uveljavljene ideologije do duševnosti?

Gábor Szőnyi: Ideologija komunistične oblasti je zagovarjala načelo, da duševnost praktično ne obstaja. To pomeni, da je kakršnakoli oblika duševnega trpljenja lahko kvečjemu posledica buržoazne družbe. Ta ideologija – ki je sicer temeljila na popolnoma izkrivljenem razumevanju marksizma – je vsem zadevam dala izredno poenostavljeno obliko, a hkrati z močnim zagovarjanjem same sebe dosegla, da je bil z njo prežet ves sistem, vse z namenom doseganja političnih ciljev. Psihoanaliza pa seveda vsako zadevo postavi pod vprašaj in zaradi tega predstavlja veliko nevarnost za sistem, v katerem vlada kakršnakoli ideologija, diktatura. To je veljalo za najhujša leta, torej od 1948 do 1953. V šestdesetih letih je obveljal vsesplošni tihi dogovor, da ideologija sicer obstaja, vendar je nihče ne jemlje resno. Za psihoanalizo je to pomenilo, da se sicer lahko opravlja, če dotični psihoanalitik ni politično aktiven ali protidržavno nastrojen. S perspektive komunistične oblasti je bil torej pomemben vsesplošni molk. Vzpostavil se je t. i. sistem 3T; »*támogatott*« [podprto], »*tűrt*« [tolerirano] in »*tiltott*« [prepovedano]. Psihoanaliza je spadala v kategorijo toleriranih dejavnosti; psihoanalitike je bilo izjemno strah, da se psihoanaliza ne bi slučajno znašla na listi prepovedanih dejavnosti. Zelo pomembno je bilo primerno izražanje v strokovni literaturi in izogibanje javnemu nastopanju.

Anna Halász: Izredno pomembno je bilo tudi to, da vsak pri sebi vzpostavi svojo notranjo cenzuro; morali smo zelo natančno vedeti, komu lahko mirne duše govorimo o psihoanalizi in pred kom moramo strogo molčati (npr. partijski sekretar na delovnem mestu), tako je delovala celotna družba in tudi takratna psihoanaliza. Problem s psihoanalizo je bil predvsem ta, da še zdaleč ni samo metoda zdravljenja duševnih motenj, ampak nazor o človeku in svetu, ki je v diametralnem nasprotju s tistim, kar so razglašali kot nazor socialističnega človeka.

Klára Ajkay: Istvan Tariska² je celo izjavil, da je psihoanaliza buržoazna psevdoznanost. Obveljalo je, da človek v komunizmu ne more biti nezadovoljen, komunizem namreč človeku omogoča prav vse, kar je potrebno za srečno življenje, nevroza v komunizmu torej nikakor ne more nastati.

Gábor Szőnyi: Tudi v učbeniku psihiatrije je bila psihoanaliza omenjena le v opombi pod črto, kjer je bila označena za služkinjo buržoazije. To je bilo uradno pojmovanje psihoanalize takratne madžarske komunistične oblasti.

Od kod je izviral ta sovražnost do psihoanalize?

Zsuzsa Lőrincz: Sovražni odnos do psihoanalize je izviral iz Sovjetske zveze; v začetku dvajsetih let prejšnjega stoletja je sovjetski politik Lev Trocki³ odobravil Freudove nauke, po njegovem izgonu pa je obveljalo ravno nasprotno: treba je vzgajati ljudi, ki bodo delovali v korist komunistične partije, to pa ni združljivo s psihoanalitičnim naukom. Od takrat dalje je bilo prepovedano govoriti o psihoanalizi. Celotna zadeva je torej imela izredno močno ideološko ozadje, in to je v petdesetih letih obveljalo tudi na Madžarskem, kjer je vodstvo komunistične partije prevzel Mátyás Rákosi,⁴ ki je bil izredno predan Sovjetski zvezi. Vlada je komunistične diktature in ideologije je v veliki meri vplivalo tudi na psihiatrijo; uveljavila se je npr. organska perspektiva posameznih duševnih motenj, duševne motnje so torej pripisovali predvsem genom, ne pa bolnikovemu okolju, npr. družini, sploh pa ne medsebojnemu odnosu na delovnem mestu.

Kako se je ta nenadna sprememba ideologije poznala na univerzi?

Gábor Szőnyi: Komunistična oblast je na univerzi ukinila študij psihologije in sociologije; psihologija se je na univerzi ponovno pojavila leta 1959, sociologija pa šele leta 1972.

Zsuzsa Lőrincz: Ampak kljub temu se o psihoanalizi na predavanjih ni spregovorila niti beseda. Jaz sem se na študij psihologije vpisala z namenom, da bi lahko kdaj v prihodnosti izvajala psihoterapijo, nikakor pa se ne morem spomniti, kdaj in kje sem zanj sploh slišala. Na študiju psihologije smo prvi dve leti poslušali Pavlov nauk, ki je bil takrat v Sovjetski zvezi najbolj uveljavljen in

ki je vse pojasnjeval s pogojnim refleksom. To je bilo tako zelo dolgočasno, da sem resno razmišljala, da bi se izpisala. V prvi polovici sedemdesetih let smo že poslušali psihologijo osebnosti in o nekaterih predavateljih se je sicer vedelo, da so dinamično orientirani, kar se je nekoliko poznalo tudi na njihovih predavanjih, nikakor pa ne v njihovih učbenikih. Morda se je prisotnost psihoanalize še najbolj čutila na kliničnih vajah iz psihologije osebnosti, ko nas je o *Rorschachovem testu* poučeval Dénes Lukács,⁵ ki je tudi sam hodil k Imreju Hermannu na psihoanalizo, danes pa je najstarejši član našega društva. To je bilo vse, kar se je v sedemdesetih letih na univerzi lahko izvedelo o psihodinamiki. V tem času se o psihoanalizi ni smelo niti spregovoriti, še najmanj pa na univerzi, nad katero je imela komunistična oblast še posebej strog nadzor.

Gábor Szőnyi: Omembe vredno je tudi to, da je na Madžarskem pred prevzemom oblasti s strani komunistov deloval precej dober sistem oskrbe duševnih bolnikov in njihovih svojcev v domačem okolju, kar je komunistična oblast prav tako ukinila. Tega sistema oskrbe nam še do danes ni uspelo ponovno vzpostaviti.

Na kakšen način je lahko psihoanaliza ohranila svoj obstoj?

János Harmatta: Na Madžarskem se je tudi v času najhujše komunistične diktature ohranila možnost zasebne zdravniške prakse, ki je komunistična oblast ni nadzorovala. V tem smo se torej pomembno razlikovali od sosednjih držav. Znotraj teh zasebnih zdravniških praks se je torej psihoanaliza – in tudi izobraževanja iz psihoanalize – lahko ohranila, toda v času najhujših let komunistične diktature so potekale večinoma učne analize.

Gábor Szőnyi: Toda vsi ti zdravniki so morali biti zaposleni tudi v državni instituciji za polni delovni čas, in samo ob tem so lahko izvajali zasebno prakso, v okviru katere jim je uspelo ohraniti zdravniško svobodo. To je pomenilo, da se je lahko vsak zdravnik po lastni presoji odločil, katero obliko zdravljenja bo izbral za posameznega bolnika.

Nekateri psihoanalitiki so torej kljub diktaturi nadaljevali svoje delo. Koliko jih je bilo?

Zsuzsa Lőrincz: Res je, kljub popolni spremembi državne ureditve so nekateri nadaljevali delo, a v zelo skromnem številu in nekako napol legalno; mnogo jih je namreč emigriralo na zahod že pred drugo svetovno vojno, nekateri pa

2 István Tariska (1915–1989) je bil madžarski nevrolog in funkcionar Madžarske komunistične partije, od leta 1948 do 1951 je opravljal funkcijo namestnika direktorja Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet [državne nevropsihiatrične bolnišnice].

3 Lev Trocki (1879–1940) je bil sovjetski politik in marksistični teoretik.

4 Mátyás Rákosi (1892–1971) je bil vodja Madžarske komunistične partije v letih od 1945 do 1956.

5 Dénes Lukács (1934) je madžarski klinični psiholog in psihoanalitik.

druge svetovne vojne sploh niso preživeli.

Anna Halász: V Budimpešti je bilo po drugi svetovni vojni med dvanajst in šestnajst psihoanalitikov, približno šest pa jih je tudi – kljub diktaturi – nadaljevalo svoje delo.

Anna Vincze: Bilo je nekaj resnično izjemno težkih let (od 1949 do 1953), ko je bila psihoanaliza uradno prepovedana in izpostavljena groznim napadom. A nekateri – npr. Imre Hermann in Vera Roboz⁶ – so kljub temu nadaljevali z njo, ne vem pa, od česa je bilo to odvisno. Med bolniki so bili tudi komunisti in morda je to pomenilo nekakšno zaščito.

Gábor Szőnyi: Imre Hermann je v tistem času užival tako velik ugled, da so mu politične oblasti tovrstno aktivnost celo dopustile. Poleg njega je bila resnično le še peščica ljudi, ki so izvajali psihoanalizo, ampak to seveda ni pomenilo, da so lahko imeli tudi svoje zasebne, za to namenjene prostore. Psihoanalitične terapije in izobraževanja so se odvijala v zasebnih stanovanjih psihoanalitikov, nekako napol skrivoma, to je bila psihoanaliza *underground*.

Kakšne so bile posledice *undergrounda*?

Gábor Szőnyi: Psihoanaliza *underground* je imela mnoge posledice; pozitivna posledica je bila ta, da se je kljub diktaturi ohranil kontinuiran obstoj psihoanalize na Madžarskem, zaradi česar se je pozneje tudi popolnoma drugače razvijala kot v drugih državah. Toda *underground* je seveda imel tudi svojo ceno: človek, ki se je zanimal za psihoanalizo, je lahko pozabil na kakršenkoli pomembnejši položaj v svoji karieri, npr. habilitacija na univerzi, vodstvena funkcija v državni ustanovi itd. Zaradi ukvarjanja s psihoanalizo ni bil nihče v življenjski nevarnosti, ta je lahko pretila le iz drugih razlogov. Zelo močna je bila tudi samocenzura; kdor je želel kaj objaviti, se je bil prisiljen izražati na način, ki je bil za komunistično oblast sprejemljiv, kar je zelo popačilo strokovno literaturo. Tretja negativna posledica je ta, da ni nobenih uradnih dokumentov o obstoju psihoanalize v tem obdobju. Četrta posledica je bila ta, da ni bilo možnosti razpravljanja, saj so vsaka nasprotujoča si mnenja zelo ogrožala obstoj celotne skupine; treba je bilo torej molčati in delovati navidezno složno. Peta posledica pa je bila ta, da je bila preglednost dogajanja v takem okolju izredno slaba, saj so bile vse odločitve močno subjektivno obarvane, kritična presoja pa popolnoma onemogočena. Posledično je bilo samospoštovanje psihoanalitikov izredno nizko. Glede tega smo izvedli tudi raziskavo, če vas morda to zanima?

Seveda.

Gábor Szőnyi: Z anonimno anketo smo povprašali madžarske psihoanalitike, kako ocenjujejo splošno stanje madžarske psihoanalize v različnih zgodovinskih obdobjih v primerjavi s splošnim stanjem psihoanalize v tujih deželah. Anketiranci so bili mnenja, da je bilo v dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja (ko so mnogi madžarski psihoanalitiki zaradi vse močnejšega antisemitizma emigrirali na zahod in si tam ustvarili uspešne kariere) splošno stanje madžarske psihoanalize boljše od mednarodnega povprečja. Za obdobje po drugi svetovni vojni pa so bili anketiranci mnenja, da je bilo splošno stanje madžarske psihoanalize pod mednarodnim povprečjem in da je tudi strmo padalo vse do sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je madžarska psihoanaliza ponovno dobila prvo organizirano obliko svojega delovanja; a tudi splošno stanje tistega časa so ocenili kot podpovprečno. Madžarska psihoanaliza zaradi komunističnega režima ni mogla biti enakopravni del mednarodnega psihoanalitičnega gibanja, ampak je veljala za majhno, nenavadno in eksotično skupino ljudi, ki ji občasno uspe iz sovjetskega komunističnega režima pripotovati na kakšen kongres, seveda vedno le s finančno podporo kolegov iz tujine. Zaradi tega pa je nastala precejšnja neenakopravnost med madžarskimi psihoanalitiki in psihoanalitiki iz tujih dežel, posledično pa še mnogo drugih težav – *underground* je bil torej resnično velik problem.

Kakšna je bila vloga Imreja Hermanna v ohranitvi madžarske psihoanalize v času komunizma?

Zsuzsa Lőrincz: Imre Hermann je v času komunizma veljal za najuglednejšega in najbolj priznanega psihoanalitika na Madžarskem. Bil je gonsko orientiran psihoanalitik, ki je s svojim delom dopolnjeval Freudov nauk. Njegova učna analitičarka je bila Erzsébet Révész,⁷ ki je bila Freudova analizantka. Imre Hermann si je od samega začetka – ko so seveda okoliščine to dopuščale, tj. od šestdesetih let dalje – zelo prizadeval, da bi ponovno ustanovili psihoanalitično društvo, ampak to se je lahko uresničilo šele ob padcu komunističnega režima leta 1989, Hermann bi bil takrat star točno sto let. On in njegovi sodelavci so najbolj zaslužni za to, da je madžarski psihoanalizi uspelo »preživeti« obdobje komunistične diktature.

6 Vera Roboz (1912–1989), madžarska zdravstvena pedagoginja in psihoanalitičarka.

7 Erzsébet Révész (1887–1923), madžarska psihiatrinja in psihoanalitičarka.

Kako se spominjate Imreja Hermanna?

Anna Vincze: Leta 1975 je umrla moja babica,⁸ Hermannova žena, in takrat sem se preselila k svojemu dedku. Devet let sem živela z njim. Bil je zelo poseben človek; izjemno prijazen in ljubezniv, ni pa bil preveč družaben, izredno malo je govoril. Jaz sem živela svoje običajno študentsko življenje, on pa je v sosednji sobi delal od jutra do večera, njegovo življenje je bilo v celoti izpolnjeno z delom, razmišljanjem, znanostjo, psihoanalizo itd. Zelo so ga zanimali tudi matematika, logika, kreativnost in tudi antisemitizem. V nekem intervjuju je povedal, da ga vedno zanima ozadje povedanega, tisto, kar se ne da ugotoviti z običajnim pogovorom, ampak samo s psihoanalizo. Spomnim se čistilke, ki je hodila čistiti naše stanovanje; meni je bila izredno antipatična, dedek pa mi je poskušal razložiti, kako jo on dojema, kako jo on razume. O vsakem človeku je razmišljal in niti najmanj ga ni zanimala površinskost, zanj je obstajalo le analitično razmišljanje. Težko je opisati njegovo osebnost, jaz ga zagotovo močno idealiziram, zame je bil nadvse pomemben, imela sem ga zelo rada. Nikoli ni posegal v moje življenje, karkoli sem že počela, tega tudi ne bi bil zmožen, zanj je bilo namreč značilno, da popolnoma spoštuje drugega človeka.

V kakšnem odnosu je bil Imre Hermann s Ferencijem in Freudom?

Anna Vincze: Hermann je imel zelo rad Ferencija, ki je bil izredno sprejemajoč in demokratičen človek, zelo je cenil samostojno razmišljujoče ljudi. Hermann je poznal tudi Freuda in simpatiziral z njim; ta ga je enkrat celo obiskal na njegovem domu, večkrat pa sta se tudi srečala na konferencah. Čeprav sta bila zelo različni osebnosti, ju je povezovalo globoko spoštovanje znanosti. Ferenczi pa je bil precej bolj neposreden in ranljiv človek, katerega karakter je bil z nekaterih vidikov tudi težaven, a kljub temu so ga ljudje hitro vzljubili.

Zakaj Imre Hermann ni emigriral na zahod?

Anna Vincze: Točnega razloga ne poznam, vendar menim, da so bili razlogi predvsem družinski. Hermann in njegova družina sta imela možnost emigrirati v Ameriko in bili so tudi ljudje, ki bi jim pri tem pomagali, a žal je celotna družina ostala v Budimpešti. Moja babica je bila zelo navezana na madžarsko kulturo, bili so resnično dobro asimilirani Judje. Drugo svetovno vojno so preživeli v

Budimpešti – to so bila izjemno težka leta. Hermann je v času njilašev⁹ delal v judovski bolnišnici in nedavno sem slišala, da mu je njegova učenka, nevrologinja Margit Ormos,¹⁰ pomagala premostiti ta neznosna leta, vendar ne vem točno, kako. Zanimivo, da je družina Hermann že v času druge svetovne vojne imela možnost emigracije, a se za to ni odločila, verjetno so upali, da se bo tukajšnja politika spremenila na boljše, in tako so ostali. Hermann je v enem izmed intervjujev povedal, da je vedel, da se mu v prvi svetovni vojni ne bo zgodilo nič hudega in da se mu tudi v drugi ne bo, toda za to je bilo potrebno ogromno sreče. Mojo babico in njene tri hčere (med njimi tudi moja mamo) so pregnali z doma. Mama mi je o tem dosti pripovedovala – kako so shajali s ponarejenimi dokumenti in lažnimi imeni, kako je videla umirati majhnega nemškega fanta, ki je na ves glas klical svojo mamo, kako so jih skoraj ustrelili ter koliko strahu in zmede so morali prestati v tistem obdobju. Moja mama je celo na maturi morala biti označena z rumeno Davidovo zvezdo. Bila je najboljša učenka v razredu in edina Judinja. Sošolci so ji govorili, da se ji ni treba toliko učiti, saj jo bodo prej ali slej ustrelili. Ko je Rdeča armada vkorakala v Budimpešto, je to za mojo babico pomenilo fantastično osvoboditev in bila je zelo vesela ter navdušena, da judovstvo ne predstavlja več življenjske nevarnosti. Ampak to navdušenje je trajalo le kratek čas. Ljudje so takrat dejansko mislili, da se bo na Madžarskem vzpostavila demokracija zahodnega tipa. Tudi psihoanalitiki so verjeli, da bo psihoanaliza s padcem nacizma zacvetela, in nekaj časa je bilo resnično tako, ampak kmalu je postalo jasno, da bo oblast prevzela komunistična partija. Leta 1949 so se začeli konceptijski sodni procesi po Stalinovem vzorcu, v katerih je bilo likvidiranih ogromno ljudi. To je bilo grozno obdobje, ki je trajalo vse do Stalinove smrti. Nato je sledilo leto 1956,¹¹ ko je bilo ponovno ubitih mnogo ljudi. Hermann je poskušal v vsem tem času ostati kar se da aktiven in na srečo so ga pustili pri miru, morda tudi zato, ker je bil že starejši zdravnik, neposredno pred upokojitvijo, brez ambicij po vodstvenih položajih. Meni je danes zelo žal za mojega dedka, da je moral ostati v Budimpešti. Po drugi svetovni vojni so ga nedvomno čakala grozna leta, ki jih je moral nekako prestati. Ob neki priložnosti je izjavil, da če psihoanaliza ne obstaja, ne obstajam niti jaz.

⁹ Njilaši oz. puščičasti križarji so bili člani radikalne antisemitske stranke Nyilaskeresztes Part – Hungarista mozgalom [stranke suličastega oz. puščičastega križa], ki je na Madžarskem delovala med letoma 1939 in 1945.

¹⁰ Margit Ormos (1893–?) je bila kandidatka za psihoanalitičarko.

¹¹ Leta 1956 je na Madžarskem prišlo do spontanega upora in revolucije, ki je bila uperjena proti madžarski komunistični vladi in sovjetskimi četami, ki so bile nameščene na madžarskem ozemlju.

⁸ Alice Hermann (1895–1975), madžarska psihologinja, pedagoginja in psihoanalitičarka.

V kakšni obliki so potekala izobraževanja iz psihoanalize?

János Harmatta: V Budimpešti so delovale tri različne študijske skupine. Največjo so organizirali Imre Hermann in njegovi kolegi, nekoliko manjšo je vodil István Székács - Schönberger,¹² ki je sam izvajal celotno izobraževanje (seminarje, učno analizo in supervizijo), najmanjšo pa je vodila Lucy Liebermann,¹³ ki je izobraževala pretežno otroške analitike. Psihoanalitiki so se na teh seminarjih sestajali z namenom preučevanja literature, debatiranja o različnih primerih itd. To torej ni bila uradna in legalna dejavnost, toda izobraževanja – ki so potekala znotraj tega *underground* sistema – so kljub temu ustrezala standardom psihoanalize, in tudi to je v veliki meri prispevalo k temu, da je lahko madžarska psihoanaliza preživela diktaturo. Vsi ti seminarji in učne analize so se odvijali v zasebnih stanovanjih psihoanalitikov.

Zsuzsa Lőrincz: Takrat žal ni bilo nobene druge možnosti, kot da se seminar organizira v zasebnem stanovanju, saj psihoanalitično društvo uradno ni obstajalo, torej nismo mogli imeti niti svojega sedeža, še manj pa kakršnihkoli prostorov. Kljub vsem tem težavam pa smo bili kandidati deležni tudi nekaterih ugodnosti.

Klára Ajkay: Lažje nam je bilo predvsem s finančnega vidika, saj so študijske seminarje vodili psihoanalitiki, ki v zameno za svoje delo niso zahtevali plačila; zelo dolgo je bilo tako. To je bila vsekakor velika prednost za nas, takratne kandidate. Izpite pa smo morali opravljati pri ocenjevalcih iz tujine, jaz sem npr. opravljala izpit pri Haraldju Leupoldu - Löwenthalu¹⁴ in Johnu Klauberju¹⁵ in moram reči, da so bili izpiti izredno težki.

Anna Halász: Poleg študijskih skupin so potekala tudi izobraževanja ena na ena; nekateri psihoanalitiki – npr. Lucy Liebermann, Lili Hajdú¹⁶ – so izobraževali tudi posamezne kandidate. Vsi ti seminarji so leta in leta potekali brez vsakega predpisa glede vsebine in obsega izobraževanja. Vsebinsko so temeljili predvsem na klasični freudovski psihoanalizi; glavna dva avtorja, ki smo ju preučevali, sta bila torej Sigmund Freud in Imre Hermann, ki je bil tudi psihoanalitik klasične gonske orientacije. »Odraščali« smo ob klasični psihoanalizi in celo naš Ferenczi je veljal za popolnoma novo odkritje. Pomemben element teh

seminarjev je bil tudi ta, da smo prevajali psihoanalitično literaturo in si jo medsebojno posojali ter izmenjevali.

János Harmatta: Največja skrivnost glede teh izobraževanj pa je bila ta, kdo h komu hodi na učno analizo; v tistem času je bilo – predvsem za učnega analitika – izredno neugodno, če so se take informacije izvedele, saj je bila tovrstna dejavnost ilegalna. Med psihoanalitiki se je približno lahko vedelo, kam kdo hodi, pomembno pa je bilo, da te informacije ne pridejo do vohunov varnostno-obveščevalne službe, ki pa so bili povsod.

Ali je bil kdo od madžarskih psihoanalitikov član komunistične partije?

János Harmatta: Nekateri psihoanalitiki so bili člani komunistične partije, npr. Imre Hermann, Lívia Nemes¹⁷ in Lili Hajdú. Ti ljudje so bili v precej težjem položaju kot psihoanalitiki, ki niso bili člani komunistične partije; izpolnjevati so morali mnoge partijske direktive in svojo psihoanalitično identiteto še toliko bolj prikrivati. So pa bili psihoanalitiki med seboj zelo povezani, tako da nihče od psihoanalitikov ni bil vohun varnostno-obveščevalne službe, medtem ko se je o nekaterih neanalitičnih psihoterapevtih naknadno izvedelo, da so istočasno opravljali tudi tovrstno dejavnost.

Anna Vincze: Hermann ni bil človek komunističnega nazora, a v komunistično partijo se je moral včlaniti, saj je vladala izredno trda diktatura.

Gábor Szőnyi: Treba pa je dodati, da tovrstne informacije na Madžarskem še danes niso javno dostopne; žal še nismo na tisti stopnji, da bi lahko te zadeve raziskovali in javno objavili, medtem ko je v nekaterih drugih deželah bivšega vzhodnega bloka to seveda možno, npr. še v Bolgariji. Nedvomno obstajajo dokumenti, poročila, zapisi, ki se nanašajo na psihoanalitike, ampak do teh se še nikomur ni uspelo dokopati, saj je vsaka doseganja madžarska vlada žal zavrnila predlog tega zakona. Treba pa je tudi upoštevati, da so od takrat pretekla desetletja in da je verjetno velik del te dokumentacije ponarejen ali pa celo zažgan.

Anna Vincze: Jaz sem poskušala pridobiti dokumente, ki bi se nanašali na mojega dedka, vendar sem dobila odgovor, da taki dokumenti ne obstajajo. Dobila sem le štiri liste, na katerih je bil Imre Hermann samo omenjen. Ti dokumenti so govorili o zaslišanju psihoanalitika Andrása Józsefa iz leta 1953 (še pred Stalinovo smrtjo), ki ga sicer niso zasliševali zaradi psihoanalitičnega udejstvovanja, ampak zato, ker naj bi bil član zionističnega gibanja, res pa je, da so ga spraševali tudi o stikih, ki jih je imel s psihoanalitiki, in takrat je omenil tudi

12 István Székács-Schönberger (1907–1999), madžarski zdravnik in psihoanalitik.

13 Lucy Liebermann (1899–1967), madžarska otroška psihiatrinja, zdravstvena pedagoginja in psihoanalitičarka.

14 Harald Leupold-Löwenthal (1926–2007), avstrijski psihiater, nevrolog in psihoanalitik.

15 John Klauber (1917–1981), angleški psihoanalitik.

16 Lili Hajdú (1891–1960), madžarska psihiatrinja in psihoanalitičarka ter direktorica Országos Elme - és Ideggyógyintézet [državne nevropsihiatrične bolnišnice]. Svoje življenje je končala s samomorom poldrugo leto po tistem, ko so njenega sina Miklósa Gimesa leta 1958 obsodili na smrt zaradi sodelovanja v madžarski revoluciji leta 1956.

17 Lívia Nemes (1919–2006), madžarska psihologinja in psihoanalitičarka.

Hermann. Slišala sem govorice, da so državni organi opazovali stanovanja, v katerih so potekali psihoanalitični seminarji, in da so vohunili tudi za mojim dedkom, ampak to se nikoli ni potrdilo; morda so bili dokumenti o tem resnično uničeni. Ampak oblast je nedvomno vedela za obstoj psihoanalize.

Koliko literature s področja psihoanalize je bilo na razpolago?

János Harmatta: Imre Hermann je leta 1943 izdal svoje najpomembnejše delo »*Az ember ősi ösztönei*« [človekovi arhaični nagoni], leta 1945 je izšla »*Az antiszemizmus lélektana*« [psihologija antisemitizma], istega leta so izšla tudi nekatera Freudova dela – neverjetno, da je psihoanalitična literatura izhajala celo v času druge svetovne vojne, medtem ko po letu 1948 ni bila izdana nobena knjiga več.

Klára Ajkay: Z nastopom komunistične diktature je obveljala prepoved izdajanja literature s področja psihoanalize. Prva psihoanalitična literatura v času komunizma – to je bila Freudova *Psihopatologija vsakdanjega življenja* – je izšla leta 1957, to je bilo takrat veliko presenečenje. Odtlej so občasno še izdali kakšno knjigo, ampak izredno redko. Psihoanalitično literaturo smo takrat pretežno sami prevajali.

János Harmatta: Pomembna psihoanalitična literatura, ki je izšla v sredini šestdesetih let, je bila knjiga Béle Buda, zbirka prevodov postfreudovskih avtorjev. Ampak kljub temu literatura, ki je bila na razpolago, nikakor ni zadostovala za potrebe izobraževanja. A v ozadju vsega tega se je dogajalo ravno nasprotno: György Aczél¹⁸ je bil npr. v madžarski komunistični partiji zadolžen za kulturo, on je med drugim tudi prepovedal izdajo psihoanalitične literature, hkrati pa je svoje podrejene zadolžil, da mu v budimpeških antikvariatih kupujejo Freudova dela in dela drugih psihoanalitikov, ki jih je nato sam doma skrivoma prebiral. Tako je deloval komunizem, vladali so okovi ideologije, kar je z današnje perspektive težko dojemljivo.

Gábor Szőnyi: V sedemdesetih letih pa je bil dostop do zahodne psihoanalitične literature že nekoliko lažji, takrat smo že lahko brali teorijo objektnih odnosov in self psihologijo. Interpersonalizem in intersubjektivizem pa je bil vedno del madžarske psihoanalitične šole, ta duh je bil vedno zelo prisoten, tako da se za taka znanja ni bilo treba preveč naprezati. Problem pa je bil seveda Ferenczi, ki je mnoga svoja pomembna dela napisal v nemščini, generacija psihoanalitikov, ki se je izobraževala v času komunizma, pa je občutno manj

brala nemško. Ferenczi je bil v tridesetih letih prejšnjega stoletja odstranjen iz mednarodne psihoanalitične literature, tako da v literaturi, ki smo jo v petdesetih in šestdesetih letih prejeli z zahoda, Ferenczija ni bilo.

Kakšen je bil položaj Ferenczija na Madžarskem v tem obdobju?

Anna Halász: Ernest Jones¹⁹ je v Freudovi biografiji napisal, da je Ferenczi v zadnjih letih svojega življenja poblaznel, kar seveda ne drži, saj je bolehal zaradi organske bolezni. Glede Ferenczija je obveljalo, da ne sledi Freudovemu nauku, in s tem je bilo močno prežeto celotno mednarodno psihoanalitično gibanje.

Gábor Szőnyi: In tako je v času komunizma glede Ferenczija zavladal popolni molk, tudi pri nas je bil tako rekoč pozabljen. Njegovo postopno rehabilitiranje se je začelo, ko je bil objavljen *Klinični dnevnik*, takrat smo tudi vzpostavili stik z Judith Dupont,²⁰ ki je danes častna članica našega društva. Ferenczija so ponovno začeli odkrivati v osemdesetih letih, in sicer sprva na zahodu, šele pozneje pa na Madžarskem – to je zasluga predvsem Judith Dupont.

V kolikšni meri so lahko madžarski psihoanalitiki sledili razvoju psihoanalize na zahodu?

Anna Halász: Stikov med psihoanalitiki, ki so po drugi svetovni vojni ostali na Madžarskem, in psihoanalitiki, ki jim je uspelo emigrirati na zahod, v obdobju od 1948 pa do konca šestdesetih let skorajda ni bilo.

Gábor Szőnyi: Madžarska psihoanaliza je bila v obdobju najhujše diktature primorana popolnoma prekiniti prav vse mednarodne odnose; *International Psychoanalytical Association* (v nadaljevanju IPA) v teh letih o madžarskih kolegih ni imela nobenih informacij. Za ponovno vzpostavitev stikov s psihoanalitiki na Madžarskem si je zelo prizadeval Mihály Bálint,²¹ ki je v Anglijo emigriral še pred začetkom druge svetovne vojne.

Zsuzsa Lőrincz: Redki stiki, ki so se obdržali, pa so bili predvsem osebne narave. Razvoj psihoanalize na zahodu v petdesetih letih nikakor ni mogel doseči Budimpešte, to se je začelo delno konec šestdesetih, predvsem pa v sedemdesetih letih – takrat je pritisk ideologije že nekoliko popustil.

19 Ernest Jones (1879–1958) je bil valižanski nevrolog, psihoanalitik in biograf Sigmunda Freuda. Svojo učno analizo je opravil leta 1913 v Budimpešti pri Sándorju Ferencziju.

20 Judith Dupont (1925) je francoska psihoanalitičarka madžarskega rodu in literarna predstavica del Sándorja Ferenczija.

21 Mihály Bálint (1896–1970), madžarski zdravnik, mednarodno uveljavljen psihoanalitik in pomemben predstavnik teorije objektnih odnosov, ki je leta 1938 emigriral iz Budimpešte v Anglijo.

18 György Aczél (1917–1991), komunistični politik, ideolog in prvi odgovorni za kulturo na Madžarskem v času vladavine Jánoša Kádárja.

János Harmatta: In šele takrat so madžarski psihoanalitiki lahko začeli slediti razvoju psihoanalize na zahodu. Poleg tega pa je treba dodati tudi to, da psihoterapevska izobraževanja na Madžarskem nikoli niso bila pod okriljem državnih oblasti, zato so se lahko programi neovirano oblikovali po mednarodnih standardih. Na Poljskem, Češkoslovaškem in tudi v Vzhodni Nemčiji je delež psihoterapevtskih izobraževanj financirala država, zaradi česar so bili izobraževalni programi zelo modificirani ter skrajšani, osebne izkušnje so npr. ponekod obsegale le 40 ali 80 ur, kar je mnogo premalo.

K razvoju psihoanalize na zahodu so prispevali tudi madžarski psihoanalitiki, ki jim je uspelo pravočasno emigrirati.

Klára Ajkay: Res je. V tem času se je psihoanaliza na zahodu naglo razvijala in k temu so v veliki meri prispevali tudi madžarski psihoanalitiki v emigraciji. To je bil predvsem Mihály Bálint, on je bil glavni, ki je zastopal duh madžarske psihoanalitične šole na zahodu.

Zsuzsa Lőrincz: Bálint je bil v posebnem položaju, saj je bil zaposlen na kliniki Tavistock, kjer se je spoznal s številnimi teoretiki objektnih odnosov, hkrati pa je seveda tudi sam prispeval svoje znanje in izkušnje, ki so bile utemeljene na Ferenczijevi miselnosti, zlasti o pomenu zgodnjega odnosa med otrokom in materjo. Med drugim se je ukvarjal tudi z možnostjo skrajšanja psihoanalize, kar je bila prvotno prav tako Ferenczijeva ideja.

Ali so psihoanalitiki na Madžarskem sodelovali tudi s psihoterapevti iz drugih držav vzhodnega bloka?

János Harmatta: Seveda. Leta 1973 je bila v Pragi ustanovljena psihoterapevska delovna skupina socialističnih dežel, vendar ne s strani državnih oblasti, ampak s strani psihoterapevtov. Člani te delovne skupine so se sestajali vsaka tri leta, in med drugim so oblikovali t. i. praške teze. Članice te delovne skupine so bile Madžarska, Vzhodna Nemčija, Poljska, Bolgarija in Sovjetska zveza, nista pa sodelovali Romunija in Jugoslavija. Ta delovna skupina si je ustvarila zelo dober vpogled v to, kaj je v posamezni deželi dovoljeno in kaj ne. V Vzhodni Nemčiji je bila npr. dovoljena le skupinska psihoterapija, individualna pa ne. Vzhodna Nemčija je imela tudi organizirano mrežo regionalnih psihoterapevtskih oddelkov, o čemer smo mi lahko le sanjali. Na Madžarskem pa so npr. tolerirali psihoanalizo, medtem ko v Vzhodni Nemčiji ni bila dopuščena niti raba psihoanalitičnih nauk. Na Češkoslovaškem in Poljskem je bila npr. popularna hipnoza, v Sovjetski zvezi pa so morali vsako zadevo poimenovati z

novim izrazom, šok hipnoza je bil npr. tak zanimiv sovjetski izraz. Vse države, ki so sodelovale v tej delovni skupini, so bile tudi članice COMECON-a,²² zato so bili vsi sklepi delovne skupine avtomatično dostavljeni vsem zdravstvenim ministrom članic COMECON-a in spadali k obveznemu programu naslednjega srečanja ministrov COMECON-a. Za psihoterapijo je bilo to seveda zelo dobro, saj tisto, kar so na nivoju COMECON-a v določeni državi sprejeli, v drugih državah ni bilo tako zelo preganjano. Delovna skupina je delovala do leta 1993, nato pa se je sama razpustila, saj zaradi padca komunističnega režima njen obstoj ni bil več smiseln.

Kako se je omilitev komunistične diktature poznala na področju psihoterapije?

Gábor Szónyi: Prvi pomembnejši pokazatelj omilitve diktature sega v leto 1963, ko je Béla Buda²³ začel objavljati članke o psihoanalizi v časopisu »Valóság«; to je bil časopis družboslovnih znanosti, ki so ga brali pretežno intelektualci. Psihoterapija se je postopoma začela pojavljati tudi v klinični praksi. Treba je vedeti, da je imela psihoanaliza na Madžarskem ogromno tradicijo; Madžarska je bila edina država v vzhodni Evropi, ki je imela svoje psihoanalitično društvo že pred prvo svetovno vojno, torej leta 1913; v obdobju pred drugo svetovno vojno so bili mnogi deležni psihoanalitične terapije in tudi na splošno je imela psihoanaliza zelo širok vpliv. V šestdesetih letih so se torej postopoma začele razvijati tudi druge psihoanalitične in globinsko psihološke psihoterapije, npr. individualna psihologija. Ponovno so se začeli vzpostavljati stiki s psihoanalitiki iz tujine in ustanovljeni so bili tudi prvi psihoterapevtski oddelki, ki so imeli po mojem mnenju zelo zanimivo strukturo. Predstojniki teh oddelkov so bili seveda izbrani s strani komunistične oblasti glede na to, koliko jih je ta štela za »zaupanja vredne«. Njihovo delovanje je spominjalo na delovanje fevdalcev, saj so se pod njimi izoblikovale skupine strokovnjakov, ki so lahko svobodno ubrale svojo pot delovanja, in tako je bil omogočen razvoj. Nekatere od teh skupin so se začele razvijati v smer psihoanalize, nekatere v smer otroške psihoterapije, ustanovilo se je torej približno šest do osem takih oddelkov. Pozneje se je seveda ugotovilo, da so bili predstojniki teh oddelkov vohuni ali zasliševalci madžarske varnostno-obveščevalne službe ali pa funkcionarji komunistične partije. To je bil del razvoja, ki je potekal

22 Kratica za Council for Mutual Economic Assistance [svet za medsebojno ekonomsko pomoč], organizacijo socialističnih držav osrednje in vzhodne Evrope za krepitev medsebojnega gospodarskega sodelovanja, ki je delovala v letih od 1949 do 1991.

23 Béla Buda (1939–2013), madžarski psihiater, dinamično orientiran psihoterapevt in adiktolog.

znotraj državnih institucij (bolnišnic), drugi del razvoja pa je potekal v obliki že omenjenih zasebnih študijskih skupin, in tudi v teh so bili prisotni vohuni madžarske varnostno-obveščevalne službe.

Klára Ajkay: V sedemdesetih letih se je občutno več ljudi začelo ukvarjati s psihoanalizo in – kot že rečeno – ustanovili so se tudi psihoterapevtski oddelki. Predstojnik enega izmed teh oddelkov je bil Ernő Szinetár, ki je bil velik komunist. Med psihoanalitiki je vzbujal strah in trepet, na njegovem oddelku je vladalo pravo paranoidno ozračje, psihoanalitikom je uspelo preživeti le tako, da so bili med seboj tesno povezani.

Anna Halász: Vse to pa je imelo seveda močno politično ozadje. Treba je vedeti, da je leta 1956 na Madžarskem vzniknila velikanska revolucija, ki jo je Sovjetska zveza brutalno zatrla. Nato je prišel na oblast János Kádár,²⁴ ki je moral sprva vladati z zelo trdo roko, da je postal sprejemljiv za tovariše iz Sovjetske zveze. Vpliv Sovjetske zveze je bil na Madžarskem izredno močan, a le začasno; Kádár je bil spreten politik in odnosi s Sovjetsko zvezo so postajali vse ohlapnejši, kar je omogočilo prve premike tudi na področju psihoterapije.

V kolikšni meri se je psihoanalizi uspelo integrirati v otroško psihiatrijo in psihoterapijo?

Anna Halász: Leta 1968 je bila na Madžarskem ustanovljena prva ambulanta za otroško psihoterapijo, ki se je deklarirala za psihoanalitično. Ambulanto je vodila otroška psihiatrinja Júlia György,²⁵ ki je bila prav tako v tesnih odnosih s takratno politično oblastjo; ambulanta je bila dejansko ustanovljena izključno iz hvaležnosti Györgyja Aczéla (člana najožjega kroga sodelavcev Jánosa Kádárja) do Júlie György, saj mu je ta nudila podporo in pomoč v času, ko je bil primoran živeti v zavetišču.

Klára Ajkay: V tej ambulanti je delalo več psihoanalitikov, njen najpomembnejši doprinos pa je bil, da je psihoanalitičarka Lívia Nemes tam organizirala »sobotni seminar«, kjer se je poučevala psihoanalitična teorija. Seminar je bil odprtega tipa, torej namenjen vsem, ki so se takrat zanimali za psihoanalizo.

Kakšna je bila vloga t. i. »psihoterapevtskih vikendov« v razvoju psihoanalize?

Zsuzsa Lőrincz: »Psihoterapevtski vikendi« je bilo gibanje, ki je želelo preprečiti,

da bi se psihoterapija centralizirala v Budimpešti. Prvi vikend smo organizirali leta 1972; to je bil takrat izredno velik dogodek, saj smo se lahko prvič sestali z namenom psihoterapevtskega izobraževanja. Delo je potekalo v velikih, majhnih in plenarnih skupinah ter zajemalo različne psihoterapevtske modalitete, npr. skupinsko analizo, hipnozo, psihodramo itd.

Klára Ajkay: Vikendi so potekali vsakokrat v drugem mestu in udeleževalo se jih je približno po sto strokovnjakov, ki so lahko v zelo kratkem času na lastni koži izkusili določene psihoterapevtske tehnike in modalitete. Vikendi so imeli tudi zelo pomembno vlogo pri poznejšem oblikovanju društev in učnih načrtov za posamezne psihoterapevtske modalitete. To gibanje je trajalo približno dvajset let in zdaj je ponovno oživel, menim, da so zelo priljubljeni.

Gábor Szőnyi: Med drugim so ti vikendi pripomogli tudi k temu, da so se izobraževanja iz drugih psihoterapevtskih modalitet začela vse bolj utemeljevati na psihoanalitičnem modelu. Hkrati pa so v veliki meri prispevali k temu, da je bilo leta 1980 ustanovljeno Madžarsko psihiatrično društvo.

Kako je madžarska psihoanaliza ponovno postala članica IPA?

Gábor Szőnyi: Leta 1967 so Imre Hermann in njegovi kolegi (ki jih je IPA priznavala kot »direct members« [neposredne člane], kar pomeni, da so lahko izvajali učne analize in supervizije) izobrazili že tolikšno število mladih psihoanalitikov, da so se odločili ponovno vzpostaviti stike z IPA. Na prva pogajanja na zahod je uspelo odpotovati Imreju Hermannu in Tiborju Rajki.²⁶ Takratno (ameriško) IPA vodstvo je bilo do njiju izredno sumničavo, bili so mnenja, da v državi, kjer vlada komunistična diktatura, ni mogoče vzpostaviti demokratično delujoče organizacije. Prva pogajanja so bila torej neuspešna in sledilo je nekajletno zatišje. Ponovna pogajanja so se začela v začetku sedemdesetih let; tokrat je bil glavni pogajalec György Hidas,²⁷ ki mu je uspelo pridobiti podporo nekaterih tujih psihoanalitikov, npr. dunajskega Haraldja Leupolda - Löwenthala in pariškega Daniela Widlöcherja.²⁸

János Harmatta: Prišlo je do izdelave načrta in prvi korak se je zgodil leta 1974, ko je pet madžarskih psihoanalitikov dobilo možnost enomesečnega izobraževanja na Inštitutu Sigmunda Freuda v Frankfurtu. Teh pet psihoanalitikov je lahko začelo izvajati izobraževanja pod nadzorom IPA.

Gábor Szőnyi: To je pomenilo, da je v Budimpešto z zahoda redno prihajal t. i.

26 Tibor Rajka (1901–1980), madžarski psihoanalitik.

27 György Hidas (1925–2012), madžarski psihiater in psihoanalitik.

28 Daniel Widlöcher (1929), francoski psihiater, psiholog in psihoanalitik.

24 János Kádár (1912–1989) je bil predsednik Madžarske od leta 1956 do 1988.

25 Júlia György (1896–1977), madžarska pediaterka in nevrologinja.

»side visit committee« [komisija iz tujine], ki je nadzoroval potek izobraževanja, hkrati pa opravljajl preizkuse znanja s kandidati. Leta 1975 je bila skupina madžarskih psihoanalitikov pozitivno ovrednotena, zato je lahko postala »study group« [študijska skupina].

János Harmatta: Ocenjevalci, ki so najpogosteje prihajali v Budimpešto, so bili Harald Leupold - Löwenthal, Rolf Klüwer²⁹ in John Klauber (ki je bil celo madžarskih korenin). To je bila za madžarsko psihoanalizo velikanska pomoč.

Gábor Szőnyi: Toda problem madžarskih psihoanalitikov je bil ta: eden izmed pogojev, da lahko skupina postane »study group«, je bil, da morajo člani te skupine ustanoviti civilno organizacijo v skladu z zakonodajo v domači deželi. Ampak takrat na Madžarskem ni smela delovati nobena civilna organizacija, takrat še nismo imeli niti samostojnega psihiatričnega društva, ampak smo bili primorani biti v skupnem združenju z nevrologi, česar pod nobenim pogojem nismo smeli spremeniti. Tega kriterija torej nismo mogli zadovoljiti. Zaradi tega je med vodstvom IPA in skupino madžarskih psihoanalitikov prišlo do podpisa t. i. »Gentlemen's agreement« [neformalnega sporazuma], ki je določal, da skupina madžarskih psihoanalitikov ne nastopa na seznamu IPA kot »study group«, in tako madžarske oblasti niso poizvedovale, zakaj so ti ljudje člani mednarodne organizacije.

János Harmatta: Leta 1980 se je ustanovilo samostojno Madžarsko psihiatrično društvo; to, da so državne oblasti dovolile ustanovitev novega društva, je bila takrat zelo velika stvar. V okviru tega društva se je oblikovala psihoterapevtska sekcija, znotraj katere so posamezne psihoterapevtske modalitete oblikovale svoje delovne skupine. To je bila prva ponovno uradna oblika Madžarskega psihoanalitičnega društva, ki je opredelila dve temeljni pravili: eno je ustrezalo pravilom Madžarskega psihiatričnega društva in madžarski zakonodaji, drugo pa mednarodnim pravilom IPA. Tako smo dosegli relativno miroljubnost, saj nam je uspelo zadostiti pravilom na obeh straneh.

Anna Halász: Ta psihoanalitična delovna skupina pri psihiatričnem društvu je bila pomembna tudi s prostorskega vidika, saj smo lahko takrat prvič najeli svoje prostore oz. smo jih dobili zastonj od Rdečega križa.

Gábor Szőnyi: Psihoanalitiki smo sicer resda dobili svojo prvo mikroorganizacijo, ampak to seveda še ni ustrezalo mednarodnim pravilom. Drugi del »Gentlemen's agreement« je bil ta, da lahko v psihoanalitično delovno skupino vstopajo samo psihoanalitiki ali v psihoanalitično izobraževanje vključeni posamezniki, medtem ko za vstop v druge delovne skupine ni bilo treba izpolnjevati nobenih pogojev. IPA je torej to delovno skupino priznala kot

območno samostojno civilno organizacijo, in tako so bili madžarski psihoanalitiki prvi in edini iz vzhodnega bloka, ki so lahko ponovno postali uradni člani mednarodne organizacije IPA.

János Harmatta: Drugi pomemben korak se je zgodil leta 1983, ko je IPA na mednarodnem psihoanalitičnem kongresu v Madridu Madžarsko psihoanalitično društvo sprejela v svojo »provisional society« [začasno članstvo] (čeprav še nismo obstajali v obliki samostojnega društva), kar je pomenilo, da madžarsko psihoanalitično izobraževanje ustreza standardom IPA in da nas več ne obiskujejo ocenjevalci iz tujine.

Gábor Szőnyi: Leta 1989 – ob padcu komunističnega režima – pa je bila na Madžarskem sprejeta zakonodaja o delovanju društev, in šele takrat, po več kot štiridesetih letih premora, smo lahko legalno ustanovili samostojno Madžarsko psihoanalitično društvo. Tega leta smo od IPA pridobili status »component society« [polnopravno članstvo].

János Harmatta: In tako je bila Madžarska edina država v vzhodnem bloku, kjer se je psihoanaliza ohranila skozi celotno obdobje komunistične diktature.

V zadnjih letih komunističnega režima vam je v Budimpešti uspelo celo organizirati psihoanalitično konferenco.

János Harmatta: Leta 1987 nam je v Budimpešti (v prostorih madžarske akademije znanosti) uspelo organizirati mednarodno psihoanalitično konferenco, ki se je je udeležilo približno štiristo udeležencev, med drugim tudi kolegi s Poljskega, Češkoslovaškega in iz Vzhodne Nemčije. Na tej konferenci se je zgodilo nekaj posebnega, česar program konference ni zajemal. Kolegi iz omenjenih vzhodnoevropskih držav so podali pobudo, da se organizira posebna okrogla miza o vpeljavi psihoanalize v dežele vzhodnega bloka. Ta okrogla miza je potekala v Kraljevem gradu v Budimu in udeležilo se je ogromno udeležencev. Predstavnika IPA – Harald Leupold - Löwenthal in Han Groen - Prakken³⁰ – sta nasprotovala temu, da bi psihoanalitiki vzhodnega bloka postali člani organizacije IPA, kar je sprožilo veliko nezadovoljstvo. Čez približno leto ali dve je Han Groen - Prakken v osrednji in vzhodni Evropi ustanovila t. i. »potujočo šolo psihoanalize«, ki si je prizadevala ponovno vpeljati psihoanalizo na omenjenem področju; delovala je približno do konca devetdesetih let.

29 Rolf Klüwer (1925–2011), nemški psiholog in psihoanalitik.

30 Han Groen-Prakken (1927–2003), nizozemska zdravnica in psihoanalitičarka.

Kakšen je danes položaj madžarske psihoanalize v svetu?

Zsuzsa Lőrincz: Da po toliko letih komunistične diktature danes na Madžarskem obstaja tako dobro delujoče psihoanalitično društvo, kot je naše, je zame pravi čudež. In madžarska psihoanaliza – kljub dolgoletnim skrajno neugodnim razmeram – danes v prav ničemer ne zaostaja za zahodom. Vsi, ki se udeležujejo psihoanalitičnih kongresov, pravijo, da madžarski psihoanalitiki razmišljajo popolnoma enako kot vsi drugi psihoanalitiki. V zadnjih tridesetih letih smo se razvijali s pravo silovitostjo, predtem pa smo počasi, a vztrajno gradili temelje tega, kar imamo danes.